

Sametinget; Vägledande ställningstagande om kriterier vid val av lokal och förbud mot propaganda

Valmyndigheten har det övergripande ansvaret för frågor om val. Myndighetens ställningstaganden, som ger vägledning till valadministrationen, innehåller en redogörelse för myndighetens uppfattning i rättsliga frågor.

1 Sammanfattning

I en vallokal eller i ett utrymme intill denna får det inte förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val. Väljare ska vara skyddade mot propaganda även när de köar för att få rösta.

Finns tveksamhet om propaganda kan komma att förekomma i närheten av en vallokal rekommenderar Valmyndigheten att man undviker att använda lokalen. En vallokal ska underlätta röstning för alla väljare. God tillgänglighet är viktigt vid valet av lokal. Andra kriterier att ta hänsyn till är bland annat lokalens placering, förutsättningar att hantera trängsel och köer samt möjligheten till avskärmning och avskildhet.

Valnämnden bör göra en ny bedömning av lämpligheten hos de lokaler som avses användas som vallokal med beaktande av förbudet mot propaganda och utifrån de kriterier som finns i detta ställningstagande inför varje val. I de fall något kriterium tillåts stå tillbaka bör valnämnden motivera vad som gör att man ändå väljer den lokalen.

Det är inte tillåtet att uppträda som röstmottagare i politisk klädsel. Funktionärer från en grupp, ett parti eller en liknande sammanslutning ska ta av banderoller eller annan klädsel eller utrustning som är politisk när de uppehåller sig i en vallokal eller i ett anslutande utrymme. De bör inte uppehålla sig där längre än vad som behövs för att kontrollera tillgången på valsedlar i valsedelställen. Väljare får bära vilken klädsel de vill vid röstningen och en väljare som bär politisk klädsel eller symbol får aldrig vägras att rösta. Den grundlagsskyddade rätten till religionsfrihet kan aldrig inskränkas. Det innebär att det alltid är tillåtet att bära religiös klädsel på och intill en vallokal.

2 Gällande rätt m.m.

Valnämnden ska besluta på vilka orter röstning kan ske i vallokal. Valnämnden ska se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler och som i fråga om läge och tillgänglighet ger väljarna goda möjligheter att rösta. En vallokal ska vara tydligt avgränsad och även i övrigt lämpad för ändamålet så att väljaren inte hindras eller störs under röstningen. (3 kap. 14 § sametingslagen, 1992:1433)

Av förarbetena framgår att regeringen ansåg att för att säkerställa en ändamålsenlig och tillgänglig röstningsprocess även för väljarna vid sametingsval bör det införas bestämmelser i sametingslagen som motsvarar vallagens bestämmelser om att röstmottagningsställen vid

allmänna val i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ska ge väljarna goda möjligheter att rösta. Regeringen konstaterar att dessa bestämmelser utgör grundförutsättningar för att väljarna ska ges goda möjligheter att rösta och bör gälla vid alla typer av val. (prop. 2023/24:92, s. 53)

Alla ska vara garanterade yttrandefrihet gentemot det allmänna, det vill säga frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor, samt religionsfrihet, det vill säga frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion. (2 kap. 1 § regeringsformen (1974:152))

Vid röstning i vallokal vid val till Sametinget gäller vallagens bestämmelse om förbud mot propaganda. (3 kap. 17 § sametingslagen) Av bestämmelsen framgår att det på ett röstmottagningsställe eller i utrymme intill detta inte får förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val. (8 kap. 3 § vallagen)

Syftet med regleringen om förbud mot politisk propaganda är att väljaren ska vara ostörd och skyddad från varje form av påverkan under själva valhandlingen och bestämmelsen utgör ett led i att trygga genomförandet av fria och hemliga val. I tidigare lagstiftning i vallagen talades om propagandaförbud i form av ett förbud mot tal och tryckta eller skrivna upprop. (Prop. 2021/22:52, Förstärkt skydd för väljare vid röstmottagning, s. 39) Vidare har propaganda beskrivits som ett begrepp som i sin bredaste mening är ett budskap där avsändaren vill få mottagaren att ändra uppfattning eller övertygelser och i förlängningen sitt beteende. I en sådan bred förståelse av begreppet ryms konventionell politisk påverkan från t.ex. politiska partier, företag och intresseorganisationer. (SOU 2020:56, Det demokratiska samtalet i en digital tid, s. 31)

Valprövningsnämnden har uttalat att förbudet mot propaganda får tolkas så att förbudet inte är begränsat endast till utrymmen som ligger i omedelbar anslutning till ett röstmottagningsställe. Enligt nämnden torde det knappast vara möjligt eller ens lämpligt att i föreskrifter precisera hur stort utrymme som omfattas av förbudet. En bedömning måste göras i det enskilda fallet, utifrån platsens särskilda förutsättningar att ge skydd för väljarna mot att utsättas för politisk propaganda under valhandlingen. Valprövningsnämnden menade vidare att det är av betydelse vilken omfattning den politiska propagandan har och i vilka former de politiska partierna söker fånga väljarnas intresse. (VPN 2010:36)

Valprövningsnämnden har vidare uttalat att företrädare för olika partier enligt tradition får dela ut valsedlar utanför röstmottagningsställena under pågående röstning. Partifunktionärer med banderoller eller annan klädsel eller utrustning som är partipolitisk får dock inte uppehålla sig i röstningslokal eller anslutande utrymme. Om partifunktionärer ska gå in i röstmottagningslokaler måste de ta av sig banderoller och liknande. (VPN 1992:1, 1994:26 och 1994:38)

Regeringen har vidare i förarbeten, rörande förstärkt skydd för väljarna på röstmottagningsställe, angående frågan om förbud mot propaganda uttalat att det knappast är möjligt eller lämpligt att i vallagen närmare precisera hur stort utrymme som omfattas av förbudet mot propaganda. En bedömning måste göras i det enskilda fallet. (Prop.2021/22:52 s. 37 f.)

3 Bedömning

3.1 Kriterier vid val av lokal

Valnämnden ska se till att det finns lämpliga lokaler som i fråga om lokalisering och tillgänglighet ger väljarna goda möjligheter att rösta. Lokalerna ska vara tydligt avgränsade och även i övrigt lämpade för ändamålet så att väljare inte hindras eller störs under röstningen. Propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val får inte förekomma i en vallokal eller i ett utrymme intill denna. Lokalen ska vara tillgänglighetsanpassad.

Valmyndigheten rekommenderar att valnämnden gör en bedömning av lämpligheten för varje vallokal. Om lokalens utformning medför att man inte kan upprätthålla förbud mot propaganda ska lokalen inte användas. Resterande kriterier kommer kanske inte alltid att kunna uppfyllas beroende på bland annat geografiska förutsättningar. Valnämnden bör i sin bedömning vid val av lokal kunna ange vilka avvägningar som har gjorts för den specifika platsen och kunna särskilt motivera varför eventuella kriterier inte har kunnat uppfyllas. Valnämnden bör göra en ny bedömning inför varje val.

Valmyndigheten rekommenderar följande kriterier och egenskaper gällande lämpliga röstmottagningsställen. Kriterierna är listade utan inbördes ordning.

- Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning
- Lokalens förutsättningar att underlätta för väljarna att rösta
- Geografiskt avstånd för väljaren
- Praktisk placering, t.ex. närhet till annan service
- Lokalens förutsättningar vad gäller trängsel och köer
- Möjligheter till avgränsning, avskärmning och avskildhet

Kravet om förbud mot propaganda måste alltid kunna upprätthållas.

3.2 Förbud mot propaganda

Förbudet mot propaganda innebär att väljaren ska vara ostörd och skyddad från varje form av påverkan under själva valhandlingen. Valnämnden bör vid valet av lämpliga lokaler beakta avstånd till sådant utrymme där politiska evenemang eller liknande kan förekomma.

Det är inte möjligt för nämnden att i principbeslut precisera exakt hur stort utrymme som ska omfattas av förbudet mot propaganda. Valnämnden bör dock iaktta förbudet vid planering av vilka lokaler som ska användas. En bedömning måste göras i det enskilda fallet utifrån platsens särskilda förutsättningar att ge skydd för väljarna mot att utsättas för politisk propaganda under valhandlingen. Det gäller även under den tid väljarna köar för att få rösta.

Bedömningen av hur stort utrymme som ska omfattas av förbudet mot propaganda får även ske utifrån vilken omfattning den eventuella politiska propagandan kan förväntas ha och i vilka former partier, grupper eller liknande sammanslutningar kan söka fånga väljarnas intresse.

Valnämnden bör ta hänsyn till att det kan uppstå kö som sträcker sig utanför den byggnad där röstmottagningen pågår. Valmyndigheten bedömer att den plats väljare köar på ska anses vara en del av vallokalen eller ett utrymme intill denna. Det är viktigt att säkerställa att väljare som köar inte störs. Grupper, partier eller liknande sammanslutningars eventuella utdelning av valsedlar får därför endast ske utanför det område där väljare köar. Valmyndigheten bedömer vidare att röstmottagare aldrig ska erbjuda väljare förtur att rösta på grund av att de har med sig valsedlar. Valnämnden bör även beakta om det på platsen där köbildning kan komma att uppstå finns exempelvis en scen där det kan förväntas ske olika anföranden eller framträdanden som kan störa väljare som köar. En sådan plats bör inte användas för röstmottagning.

Vid sidan om uppenbar propaganda såsom möten m.m. kan valaffischer, tryckt material, flaggor och vimplar m.m. utgöra propaganda liksom kläder eller banderoller med beteckning för en grupp, ett parti eller en liknande sammanslutning.

I lokaler som används som vallokaler bedrivs vanligtvis annan verksamhet. I den verksamheten kan olika aktiviteter pågå och olika symboler finnas. På ett bibliotek kan exempelvis pågå aktiviteter där prideflaggan används som symbol.

Prideflaggan har i olika sammanhang kommit att användas i politiskt syfte. Valmyndigheten anser dock att flaggan i valsammanhang ska bedömas utifrån den verksamhet den förekommer i, exempelvis utifrån den verksamhet som i vanliga fall bedrivs på ett bibliotek. Vidare ska den bedömas utifrån om den aktör som står bakom desamma avser utsätta väljare som besöker vallokalen för politisk påverkan, vilken omfattning den politiska propagandan i så fall kan anses ha samt i vilka former den söker fånga väljarnas intresse.

Funktionärer från en grupp, ett parti eller en liknande sammanslutning ska ta av banderoller eller annan klädsel eller utrustning som är politisk när de uppehåller sig i en vallokal eller i ett anslutande utrymme. De bör inte uppehålla sig där längre än vad som behövs för att kontrollera tillgången på valsedlar i valsedelsställen. Det är inte tillåtet att en röstmottagare uppträder i sådan klädsel.

En väljare som bär klädsel med politiskt budskap får aldrig vägras att rösta.

Reglerna om propaganda innebär aldrig att den grundlagsskyddade rätten till religionsfrihet kan inskränkas. Det innebär att det alltid är tillåtet att bära religiös klädsel i och intill en vallokal.

Detta vägledande ställningstagande har beslutats av Valmyndighetens kanslichef.